

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

2015 YILI REKABETÇİLİĞİN GELİŞTİRİLMESİ MALİ DESTEK PROGRAMI PROGRAM SONRASI DEĞERLENDİRME RAPORU

2024

DOĞU ANADOLU KALKINMA AJANSI

Şerefiye Mah. Cumhuriyet Cad. 943. Sk. No:1,

65140 İpekyolu/ VAN

Tel: 0 (432) 485 10 15

Faks: 0 (432) 215 65 54

E-posta: bilgi@daka.org.tr

2024, Van

Sayfa Sayısı:38

2015 YILI REKABETÇİLİĞİN GELİŞTİRİLMESİ MALİ DESTEK PROGRAMI PROGRAM SONRASI DEĞERLENDİRME RAPORU

Hazırlayanlar

Ayşe Kübra DEMİREL CÜMANDÜR (Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı/Uzman)

Ömer ARVASI (Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı/Birim Başkanı)

Yayın Sahibi

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı

Yayın içeriğinin kısmen ya da tamamen yayınlanması ve çoğaltılması fikri mülkiyet haklarına tabidir. Kaynak gösterilmek kaydı ile Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı yayınları üçüncü kişilerce kullanılabilir.

İÇİNDEKİLER TABLOSU

ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
TABLolar LİSTESİ	iv
GRAFİKLER LİSTESİ	iv
KISALTMALAR	iv
YÖNETİCİ ÖZETİ	v
GİRİŞ	1
1. PROGRAM HAKKINDA GENEL BİLGİLER	1
2. PROGRAMIN DEĞERLENDİRİLMESİ	3
2.1. İlgililik	4
2.2. Etkililik	6
2.3. Etki	8
2.4. Etkinlik	16
2.4.1. Maliyet Etkinliği	16
2.4.2. Zaman Etkinliği	17
2.5. Sürdürülebilirlik	17
3. DESTEK MEKANİZMASI HAKKINDA GÖRÜŞLER	18
4. SONUÇ	21
5. KAYNAKÇA	23
6. EKLER	24
EK-1 İstihdam Verileri için Shapiro-Wilk Testi	24
EK-2 İstihdam Verileri için Bağımlı- T Testi	24
EK-3 Bilanço Verileri için Shapiro-Wilk Testi	24
EK-4 Bilanço Verileri için Bağımlı- T Testi	24
EK-5 Anket Soruları	25

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Program Kapsamında Öncelikli Yatırım Konuları.....	1
Şekil 2: Program Başvurularının İllere Göre Dağılımı.....	2
Şekil 3: Desteklenmeye Hak Kazanan Projelerin İllere Göre Dağılımı	3
Şekil 4: Değerlendirme Kriterleri Tablosu	4
Şekil 5: Program Kapsamındaki Öncelikli Sektörlerde Yatırım Yapan Yararlanıcı Sayısı	5
Şekil 6: Firmaların İhracat Yapma Durumu	13
Şekil 7: Hibenin Proje Gerçekleşmesine Katkısı.....	15
Şekil 8: Firmaların Destek Sürecine İlişkin Görüşleri.....	19
Şekil 9: Program Özeti	21

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Tamamlanan Projelerin İl Bazlı Mali Bilgileri	3
Tablo 2: Programın Etkililik Oranı.....	7
Tablo 3: Projelerin Firmalar Üzerindeki Etkisi*	14
Tablo 4: Projelerin Maliyet Etkinliği	16
Tablo 5: Projelerin Zaman Etkinliği.....	17

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Yararlanıcıların Sektörel Dağılımı.....	6
Grafik 2: Ankete Katılan Firmaların İl ve İlçelere Göre Dağılımı	8
Grafik 3: Firmaların Toplam İstihdam Sayıları.....	8
Grafik 4: Yıllara Göre İstihdam Değişimi.....	9
Grafik 5: İstihdam Verilerinin Kutu Grafiği	9
Grafik 6: İstihdam Verileri için T-testi P Değerlerinin Eşik Değerden Farkları	11
Grafik 7: Bilanço Verilerinin Kutu Grafiği	11
Grafik 8: Bilanço Verileri için T-testi P Değerlerinin Eşik Değerden Farkları.....	12
Grafik 9: Yıllara Göre Bilanço Farklarının Ortalamaları	12
Grafik 10: Destek Alan Firmaların Ek Faaliyet/ Yatırım Yapma ve Başka Kurumdan Destek Alma Durumu.....	18
Grafik 11: Firmaların Destekten Haberdar Olma Şekli.....	18
Grafik 12: Proje Uygulama Aşamasında Yaşanan Zorluklar	19

KISALTMALAR

AR-GE: Araştırma Geliştirme

DAKA: Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı

KAYS: Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

RGMDP: 2015 Yılı Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Mali Destek Programı

YÖNETİCİ ÖZETİ

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı kurulduğu günden itibaren TRB2 Bölgesi'nde faaliyet gösteren işletmelere yönelik mali destekler sunmuştur. Bu mali destek programlarından biri olan 2015 Yılı Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Mali Destek Programı (RGMDP) ile bölgede imalat sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin kapasitelerinin artırılması, ürün çeşitlerinin ve/veya kalitelerinin geliştirilmesi ve pazarlama imkânlarının genişletilmesi amaçlanmıştır. Program kapsamında desteklenmesi planlanan sektörler; tekstil ve konfeksiyon, tarım ve hayvancılığa dayalı gıda imalatı, medikal ürünlerin imalatı ve öz tüketime yönelik yenilenebilir enerji yatırımları olarak belirlenmiştir. Nihai olarak ekonominin büyümesine ve istihdamın artırılması katkı sunulması hedeflenmiştir. Program kapsamında 54 proje başvurusu alınmış ve 26 proje desteklenmeye hak kazanmıştır. Bu projelerin 15'i başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.

Başarılı bir şekilde tamamlanan projelerin yararlanıcılarına anket yapılmıştır. Destek alan 11 firma faaliyetlerine devam etmiş, ancak dört firma faaliyetlerini durdurmuştur. Ankete katılan firmaların bir kısmı ek yatırımlar gerçekleştirmiş ve başka kurumlardan da destek almıştır. Program, bölgesel kalkınmaya ve KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılmasına katkı sağlamış, elde edilen deneyimler gelecekteki programlar için değerli bir rehber niteliğinde olmuştur.

GİRİŞ

2015 yılı Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Mali Destek Programı, TRB2 Bölgesi'nde (Bitlis, Hakkâri, Muş, Van) faaliyet gösteren KOBİ'lerin kapasitelerini artırmayı, ürün çeşitliliğini ve kalitesini geliştirmeyi, pazarlama imkânlarını genişletmeyi ve böylece bölgesel ekonomik büyümeye ve istihdamın artırılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Program kapsamında 54 proje başvurusu alınmış ve 26 proje desteklenmeye hak kazanmıştır. Bu projelerin 15'i başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.

2015 yılı Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Mali Destek Programı Program Sonrası Değerlendirme Raporu dört bölümden oluşmakta olup ilk kısımda program hakkında genel bilgiler, ikinci kısımda programın değerlendirilmesi, üçüncü kısımda destek mekanizması hakkında görüşler ve son kısımda ise sonuç ve öneriler yer almaktadır.

Program kapsamında desteklenmesi planlanan sektörler; tekstil ve konfeksiyon, tarım ve hayvancılığa dayalı gıda imalatı, medikal ürünlerin imalatı ve öz tüketime yönelik yenilenebilir enerji yatırımları olarak belirlenmiştir. Programın başvuru rehberinde Bu sektörlerden herhangi birine yönelik başvuru yapılması durumunda 5 puan fazla alacağı ifade edilmiştir. Başlangıçta öngörülen toplam hibe 13,5 milyon TL olup bir projede belirtilen yatırım tutarının azami %50'si desteklenmiştir. Programa dört ilden 54 başvuru yapılmış ve 20 proje sahibi firma ile sözleşme imzalanmıştır. Uygulama süresi içerisinde proje faaliyetlerini gerçekleştiremeyen 5 firmanın destek sözleşmeleri feshedilmiş ve 15 proje başarıyla tamamlanmıştır.

Program sonrası değerlendirme için ilgililik, etkinlik, etkililik, etki ve sürdürülebilirlik kriterleri dikkate alınmıştır. İlgililik kısmında programın başladığı tarihte uygulanan ulusal programlar ve TRB2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı'nda yer alan hedeflerle ne kadar uyumlu olduğu ele alınmıştır. Programın öncelikleri Onuncu Kalkınma Planı'nın "yenilikçi üretim ve istikrarlı yüksek büyüme" gelişme ekseninde yer alan "büyüme ve istihdam" başlığı ile örtüşmektedir. Program ayrıca TRB2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı'nın Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme ekseninin altında belirlenen "İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması" hedefi ile doğrudan ilintilidir. Bu hedefin ilk 2 stratejisi (Karşılaştırmalı Üstünlüğe Sahip Sektörlerin Geliştirilmesi ve Tarıma Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi) program tasarımıda önemli bir girdi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Etkililik kısmında programın belirlenen hedeflere ulaşmadaki başarısının ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda hedeflere ne ölçüde ulaşıldığı ve programın beklenen sonuçlarının ne kadar başarıyla sağlandığını irdelenmiştir. Program kapsamında proje bazlı göstergelerden programla en ilgili olan 18 tanesi seçilerek hesaplanan ortalama etkililik oranı %60,3 olarak belirlenmiştir. Göstergeler bazında yerli makine sayısı ve ithal makine sayısında %100 gerçekleşme sağlanmıştır. Bununla birlikte proje başvuru formlarında belirtilen Ar-Ge harcamaları gerçekleştirilmemiş ve programın etkililik ortalamasını negatif yönde etkilemiştir. Proje performans göstergelerinde Ar-Ge harcaması yapılmadığı görülmesine rağmen anketlerde Ar-Ge harcamasının yapıldığı görülmüştür. Bu yararlanıcıların projeleri incelendiğinde 4 yararlanıcının proje yazım aşamasında Ar-Ge Harcamaları performans göstergesini seçmedikleri, dolayısıyla bu göstergeye değer girmedikleri tespit edilmiştir. 1 yararlanıcı ise bu performans göstergesini seçmiş ancak proje tamamlanırken herhangi bir değer girmemiştir.

Programın etkisini ölçmek için 2023 yılında, destek alan 10 firmaya anket yapılmıştır. Diğer firmalarla görüşüldüğünde ise faaliyetlerine devam etmedikleri belirtilmiştir. Yapılan ankette etkinin ölçülmesinde öne çıkan etmenlerden biri olan istihdam sayısının 2016-2022 yılları arasında 99-131 aralığında değiştiği gözlemlenmiştir. İstihdam ve bilanço verileri 2014 yılı verileri ile kıyaslanmış, aradaki farkların anlamlılığı Python programı kullanılarak test edilmiştir. Yapılan t-testi neticesinde 2014 yılı ile sonraki yıllar arasındaki ortalama istihdam farklarının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Benzer şekilde firmaların bilanço büyüklüklerinde anlamlı bir değişiklik olup olmadığını belirlemek için t-testi uygulanmıştır. Ortaya çıkan tablo bazı yıllarda bilanço değişikliğinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu, bazı yıllarda ise anlamlı olmadığı yönündedir.

Etkinlik kısmında firmaların hedeflerine ulaşmak için başlangıçta belirlenen kaynakları ve proje süresini ne kadar etkin kullandıkları incelenmiştir. Yapılan analizde maliyet etkinliğinin %105 olduğu, yani firmaların başlangıçta belirttikleri hedef ve performans göstergeleri daha düşük maliyetle gerçekleştirdikleri ortaya çıkmıştır. Projelerin genelinde maliyet etkinliği sağlanmışken bir projenin performansı %62 ile düşük seviyede gerçekleşmiştir. Zaman etkinliğinde ise projelerin başlangıçta belirttikleri uygulama süresi ile nihai gerçekleştirmeler karşılaştırılmıştır. Zaman etkinliği aralığı %50-%100 arasında değişirken ortalamanın %81 seviyesinde gerçekleştiği hesaplanmıştır.

Sürdürülebilirlik kriterinde firmaların finansal ve kurumsal açıdan dayanıklılık göstererek varlıklarını sürdürmeleri hususu ele alınmıştır. KOBİ'lere yönelik mali destek programlarında firmalar kâr odaklı olarak faaliyetlerini hayata geçirdiği için projelerin çıktıları genel olarak devamlılığını korumuştur. Bununla birlikte 4 firma faaliyetlerine devam etmediklerini beyan etmiştir. 2 firma yeni yatırımlar gerçekleştirirken 3 firma ise başka kurumlardan destek aldıklarını belirtmiştir.

Destek mekanizmasına ilişkin görüşlerde özellikle ön ödeme yüzdesi, proje süresi ve destek tutarlarına ilişkin puanlamaların düşük olduğu görülmüştür. Bununla birlikte proje sahiplerinin en memnun oldukları konuların başında Ajans ile kurulan iletişim öne çıkmıştır. Benzer bir şekilde destek süreci boyunca Ajansın gerekli desteği sağladığı belirtilmiştir. Başvuru rehberinin anlaşılır olması hususunda dile getirilen olumlu geri dönüşler de dikkate değerdir. Firmalar çoğunlukla Ajansın tanıtım faaliyetleri ile destekten haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Proje uygulama döneminde firmaların en çok zorlandıkları kısım satın alma süreçleri olmuştur.

Programın değerlendirilmesi sırasında ilgililik, etkililik, etki ve sürdürülebilirlik kriterleri dikkate alınmıştır. Projelerin maliyet etkinliği ve zaman etkinliği analizleri yapılmış ve ortalama maliyet etkinliğinin %105, ortalama zaman etkinliğinin ise %81 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar, projelerin genel olarak hedeflerine ulaştığını ve etkin bir şekilde uygulandığını göstermektedir. İstihdam ve bilanço verileri 2014 yılı verileri ile kıyaslanmış, aradaki farkların anlamlılığı Python programı kullanılarak test edilmiştir.

Sürdürülebilirlik açısından, destek alan firmaların çoğunluğu faaliyetlerine devam etmiş, bazıları yeni yatırımlar gerçekleştirmiş ve başka kurumlardan ek destek almışlardır. Ancak, bazı firmalar faaliyetlerini durdurmuştur.

Programın genel olarak bölgesel kalkınmaya katkı sağladığı ve KOBİ'lerin rekabet gücünü artırdığı söylenebilir. Program sürecinde elde edilen deneyimler, gelecekteki destek programlarının planlanması ve uygulanmasında önemli bir rehber olacaktır.

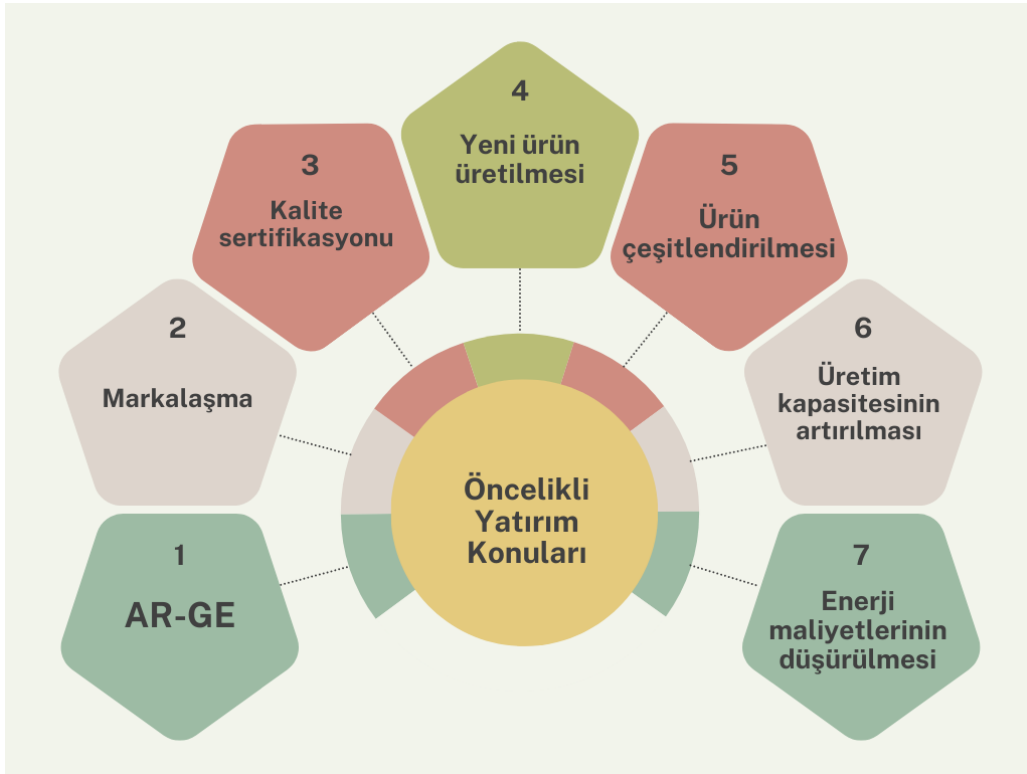
1. PROGRAM HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Programın amacı; TRB2 Bölgesi'nde (Bitlis, Hakkâri, Muş ve Van illeri) imalat sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin kapasitelerinin artırılması, ürün çeşitlerinin ve/veya kalitelerinin geliştirilmesi, pazarlama imkânlarının genişletilmesi yoluyla bölgesel ekonomik büyümeye ve istihdamın artırılmasına katkı sağlamaktır.

Programın öncelikleri:

Bu mali destek program kapsamında TRB2 Bölgesi'nde faaliyet gösteren KOBİ'lerin, aşağıdaki önceliklerle yönelik olarak gerçekleştirecekleri yatırımlar desteklenecektir.

Şekil 1: Program Kapsamında Öncelikli Yatırım Konuları

Bununla beraber, Yatırımlarda Devlet Yardımlarını Düzenleyen 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'na ekli Teşvik Edilmeyecek veya Teşviki Belirli Şartlara Bağlı Yatırım Konuları Listesinde belirtilen desteklenmeyecek sektörler/yatırımlar ile bims blok ve hazır beton parke taşı, bordür taşı, agrega üretimi bu mali destek programı kapsamında desteklenmeyecektir. Ayrıca, rehberde belirlenen öncelikli sektörler kapsamına giren yatırımlarda da söz konusu Bakanlar Kurulu Kararı'na ekli listede yer alan teşviki belirli şartlara bağlı yatırım konularına uygunluk aranacaktır.

Bölge düzeyinde öncelikli olarak desteklenecek sektörler:

- Tekstil ve konfeksiyon,
- Tarım ve hayvancılığa dayalı gıda imalatı,
- Medikal ürünlerin imalatı,
- Öz tüketime yönelik yenilenebilir enerji yatırımlarıdır.

Proje, yukarıda belirtilen öncelikli sektörlerden en az birine yatırım yapmayı içeriyorsa, değerlendirmede diğer sektörlerle yapılan yatırımlardan 5 puan daha fazla olmuştur.

Desteklerin Tutarı:

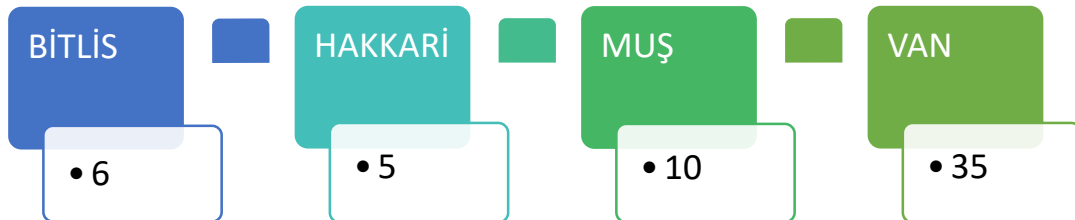
Bu program çerçevesinde verilecek destekler aşağıda belirtilen asgari ve azami tutarlar arasındadır.

Bu program kapsamında desteklenecek projeler için tahsis edilen toplam kaynak tutarı 13.500.000 TL'dir. Hiçbir destek, projenin toplam uygun maliyetinin %10'undan az ve %50'sinden fazla olamaz (RGMDP Başvuru Rehberi, 2015).

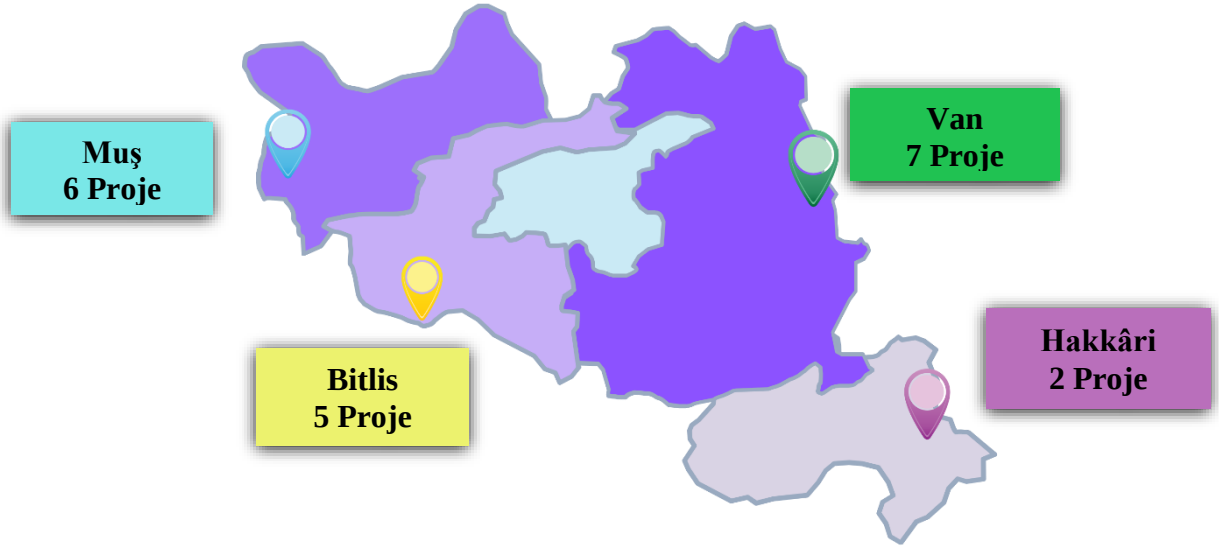
Programa 54 proje başvurusu gerçekleştirilmiş, başvuran projelerin toplam bütçesi 39,39 milyon TL iken Ajanstan istenen toplam destek miktarı 19,2 milyon TL olmuştur.

Şekil 2: Program Başvurularının İllere Göre Dağılımı

Programa yapılan 54 proje başvurusundan 2'si ön incelemede elenmiş, 26'sı destekten yararlanmaya hak kazanmıştır. 26 proje başvuru sahibinin 6'sı sözleşme imzalanmadan feragat etmiştir. Sözleşme imzalanan destek yararlanıcısı sayısı 20'dir.

Şekil 3: Desteklenmeye Hak Kazanan Projelerin İllere Göre Dağılımı

İl bazlı proje başvuru sayıları ve desteklenmeye hak kazanan projelere bakıldığında, Bitlis ilinden alınan başvuruların %83'ü, Hakkâri ilinden alınan başvuruların %40'ı, Muş ilinden alınan başvuruların %60'ı ve Van ilinden alınan başvuruların %20'si desteklenmeye hak kazanmıştır. Ancak Hakkâri ilinde faaliyet gösteren 2, Muş ilinde faaliyet gösteren 2 ve Van ilinde faaliyet gösteren 1 proje yararlanıcının sözleşmesi çeşitli nedenlerle feshedilmiştir. Program kapsamında 15 proje tamamlanmıştır. Tamamlanan projelerin illere göre dağılımı aşağıdaki gibidir. Hakkâri ilinde hiçbir proje tamamlanamamıştır (RGMDP Program Kapanış Raporu)

Tablo 1: Tamamlanan Projelerin İl Bazlı Mali Bilgileri

İl	Proje Sayısı	Toplam Bütçe (TL)	Sözleşmede Talep Edilen Tutar (TL)	Ödenen Toplam Tutar (TL)	Sözleşmede Talep Edilen Tutar ile Ödenen Toplam Tutarın Farkı (TL)
Bitlis	5	2.900.752,00	1.450.376,00	1.327.588,50	122.787,50
Muş	4	1.748.675,00	874.337,50	853.337,50	21.000,00
Van	6	5.124.201,21	2.554.837,78	2.107.497,11	447.340,67
Toplam	15	9.773.628,21	4.879.551,28	4.288.423,11	591.128,17

2. PROGRAMIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Program sonrası değerlendirme kriterleri ilgililik, etkinlik, etkililik, etki ve sürdürülebilirlik kriterleridir. Bu kriterlerin ölçülmesinde ele alınan temel sorular aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Şekil 4: Değerlendirme Kriterleri Tablosu

KRITERLER		TEMEL SORULAR
	İLGİLİLİK	Programın faaliyetleri ve çıktıları genel hedeflerle ne kadar uyumlu? Programın faaliyetleri ve çıktıları, öngörülen etkiler ve sonuçlarla ne kadar uyumlu?
	ETKİNLİK	Faaliyetler maliyet açısından etkin miydi? Hedefler zamanında gerçekleştirildi mi? Program veya proje alternatiflere kıyasla en verimli şekilde uygulandı mı?
	ETKİLİLİK	Hedeflere ne ölçüde ulaşıldı veya ulaşılma olasılığı var? Hedeflere ulaşılmasını veya ulaşılmasını etkileyen başlıca faktörler nelerdir?
	ETKİ	Faaliyet yararlanıcılar üzerinde ne gibi gerçek bir fark yarattı?
	SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	Bir programın veya projenin faydaları, destek sona erdikten sonra ne ölçüde devam etti? Program veya projenin sürdürülebilirliğine ulaşılmasını veya ulaşılmasını etkileyen başlıca faktörler nelerdir?

Kaynak: OECD,2008

2.1. İlgililik

Programın hedeflerinin ulusal politikaların öncelikleriyle uyumuna bakıldığında, Onuncu Kalkınma Planı'nın gelişme eksenleri,

- Nitelikli insan ve güçlü toplum,
- Yenilikçi üretim, istikrarlı yüksek büyüme,
- Yaşanabilir mekânlar, sürdürülebilir çevre,
- Kalkınma için uluslararası iş birliğidir.

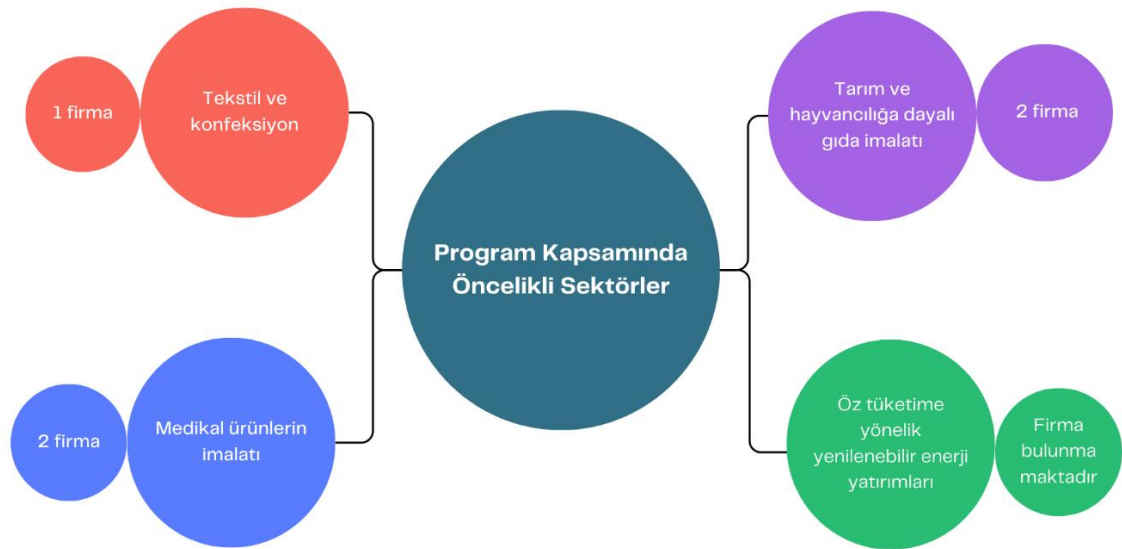
Programın öncelikleri, Onuncu Kalkınma Planı'nın “yenilikçi üretim ve istikrarlı yüksek büyüme” gelişme ekseninde yer alan “büyüme ve istihdam” başlığı 442. maddede belirtilen,

“Sanayi sektörünün güçlendirilmesi hem verimlilik artışının desteklenmesi hem de büyüme performansının artırabilmesi açısından önem arz etmektedir. Son yıllarda kaynakların

sanayi sektöründen, rekabet baskısının sınırlı olduğu dış ticarete konu olmayan sektörlerle yönelmesi ve imalat sanayiinin toplam katma değer içerisindeki payının düşmesi, orta-uzun vadede potansiyel büyüme oranını olumsuz yönde etkileyebilecek kritik bir gelişme olarak görülmektedir. Bu nedenle, Onuncu Kalkınma Planı döneminde para, maliye ve teşvik politikalarının uygulanmasında kaynakların üretken alanlara yönlendirilmesi öncelik olarak gözetilecektir.” ifadesine uygundur ve destekleyici niteliktedir (Onuncu Kalkınma Planı).

Programın hedeflerinin bölgesel politikaların öncelikleriyle uyumuna bakıldığında, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan TRB2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planında “Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme”, “Yaşanabilir Mekânlar” ve “Güçlü Toplum” olmak üzere, TRB2 Bölgesi için üç gelişme eksenini belirlenmiştir. Bu program, Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme ekseninin altında belirlenen “İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması” hedefine yönelik olarak 1. Strateji olan “Karşılaştırmalı Üstünlüğe Sahip Sektörlerin Geliştirilmesi” ve 2. Strateji olan “ Tarıma Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi ”ne yönelik olarak tasarlanmıştır (TRB2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı). Dolayısıyla bu mali destek programı TRB2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı ile uyumludur.

Şekil 5: Program Kapsamındaki Öncelikli Sektörlerde Yatırım Yapan Yararlanıcı Sayısı

Tamamlanan 15 proje içinde öncelikli sektörlerden olan tekstil ve konfeksiyon sektörüne yatırım yapan 1, tarım ve hayvancılığa dayalı gıda imalatı sektörüne 2 ve medikal ürünlerin imalatına 2 firma yatırım yapmıştır. Öz tüketime yönelik yenilenebilir enerji yatırımı ise yapılmamıştır.

Grafik 1: Yararlanıcıların Sektörel Dağılımı

Programın öncelikli sektörleri kapsamında 5 firma yatırım yapmış geriye kalan 10 firma ise farklı sektörlerde yatırım yapmıştır. Ancak tüm projeler programın hedefleriyle,

- AR-GE
- Markalaşma
- Kalite sertifikasyonu
- Yeni ürün üretilmesi
- Ürün çeşitlendirilmesi
- Üretim kapasitesinin artırılması
- Enerji maliyetlerinin düşürülmesine yönelik olarak gerçekleştirilecek yatırımlar, önceliklerinden bir veya birden fazlasıyla ilgilidir.

2.2. Etkililik

Etkililik kriteri, programın belirlenen hedeflere ulaşmadaki başarısını ölçmektedir. Programın gerçekleştirme sürecinde kullanılan kaynaklar ve faaliyetlerin, planlanan sonuçları elde etmek için ne kadar etkili olduğunu değerlendirmek için kullanılmaktadır. Etkililik, hedeflere ne ölçüde ulaşıldığını ve programın beklenen sonuçları ne kadar başarıyla sağladığını göstermektedir.

$$\text{Etkililik oranı} = \frac{\text{Gerçekleşen sonuç}}{\text{Hedeflenen sonuç}} \times 100$$

Tablo 2: Programın Etkililik Oranı

Sıra No	Gösterge Adı	Hedeflenen	Gerçekleşen	Etkililik Oranı (%)
1.	Toplam Üretim Değeri	42.591.500	20.656.006	48,5
2.	Yurt İçi Satış Tutarı	47.551.579	23.336.753	49,1
3.	Yurt Dışı Satış Tutarı	6.086.250	500.000	8,2
4.	Sürekli İstihdam	443	337	76,1
5.	Üretim Kapasitesi	3.677.480	3.425.595	93,2
6.	Üretim Miktarı	9.570.930	9.419.217	98,4
7.	Yerli Makine Sayısı	193	193	100,0
8.	İthal Makine Sayısı	203	203	100,0
9.	Üretim Hattı Sayısı	21	19	90,5
10.	Yeni Makine Harcamaları	5.368.700	4.554.250	84,8
11.	Müşteri Sayısı	351.800	350.998	99,8
12.	Lisans ve Üzeri Eğitimli İstihdam Sayısı	25	5	20,0
13.	Eğitim Sayısı	15	11	73,3
14.	Ürün Çeşidi Sayısı	1.158	123	10,6
15.	Yenilikçi Ürün Çeşidi Sayısı	38	15	39,5
16.	Marka Başvuru Sayısı	7	4	57,1
17.	Alınan Sertifika Sayısı	19	7	36,8
18.	Ar-Ge Harcamaları	145.000	0	0
Ortalama				60,3

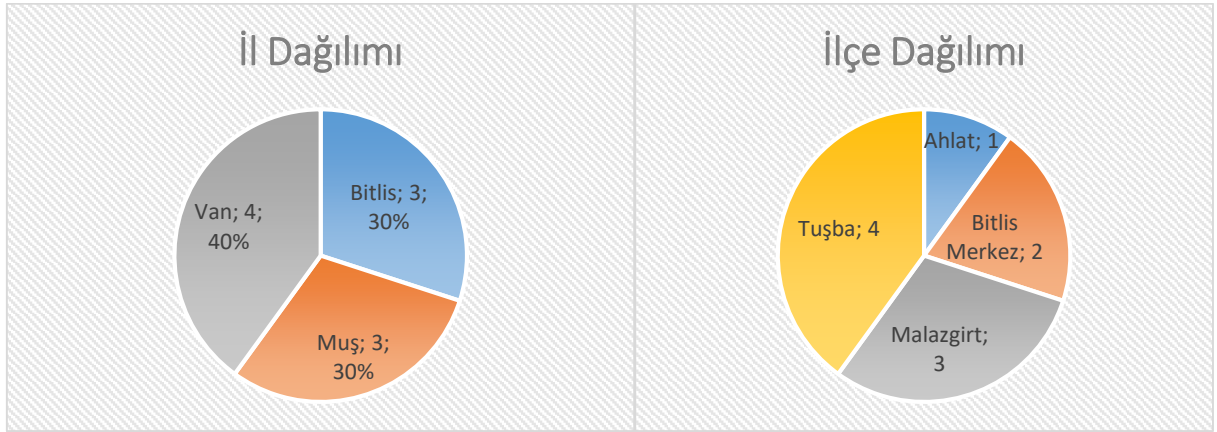
Program kapsamında proje bazlı göstergelerden programla en ilgili olan 18 tanesi seçilmiştir. Seçilen göstergeler üzerinden hesaplanan ortalama etkililik oranı %60,3 olarak bulunmuştur. Buradan programın hedeflerine kısmen ulaştığı söylenebilir. Etkililik oranı en düşük olan değer 0 ile Ar-Ge harcamalarıdır. Ar-Ge konusu programın önceliklerinden biri olmasına rağmen bu konuda bir harcama yapılmadığı görülmektedir. Ar-Ge harcamalarını sırasıyla %8,2 etkililik oranı ile yurt dışı satış tutarı, %10,6 ile ürün çeşidi sayısı ve %20 ile lisans ve üzeri eğitimli istihdam sayısı izlemektedir. Yurt dışı satış tutarının hedeflenen değere ulaşma oranının düşük olmasının bir nedeni, ihracata yeni başlayacak olan firmalar için proje tamamlandıktan belli bir süre sonra yurt dışı satış tutarlarının netleşmesidir. Etkililik oranı en

yüksek olan göstergeler ise %100 ile yerli makine sayısı ve ithal makine sayıdır. Bu göstergeleri sırasıyla %99,8 ile müşteri sayısı ve %98,4 ile üretim miktarı izlemektedir.

2.3. Etki

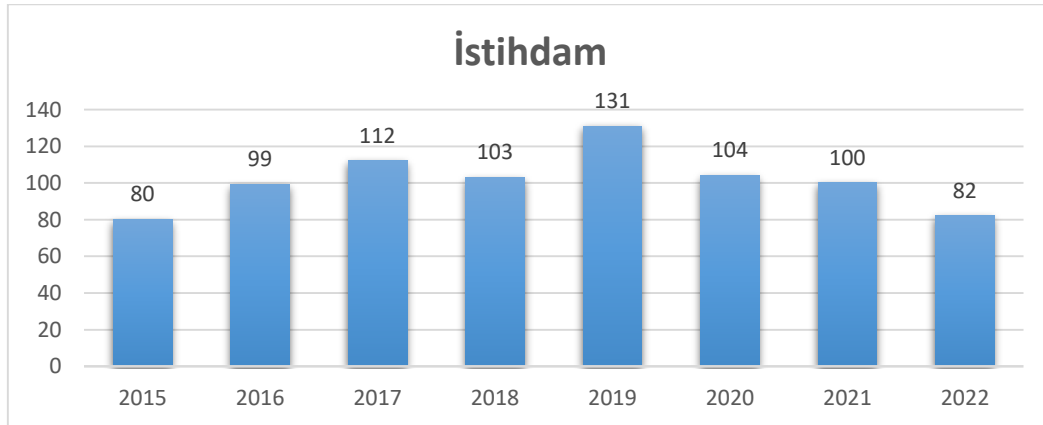
Destek alan firmaların 10'una 2023 yılında anket yapılmıştır. Projelerini tamamlayan 15 firmanın 4'ü faaliyetlerine devam etmemektedirler. Ankete katılan firmaların faaliyet gösterdikleri il ve ilçe dağılımları aşağıdaki gibidir.

Grafik 2: Ankete Katılan Firmaların İl ve İlçelere Göre Dağılımı

Firmaların 2015-2022 yılları arasındaki toplam istihdam sayıları aşağıdaki gibidir.

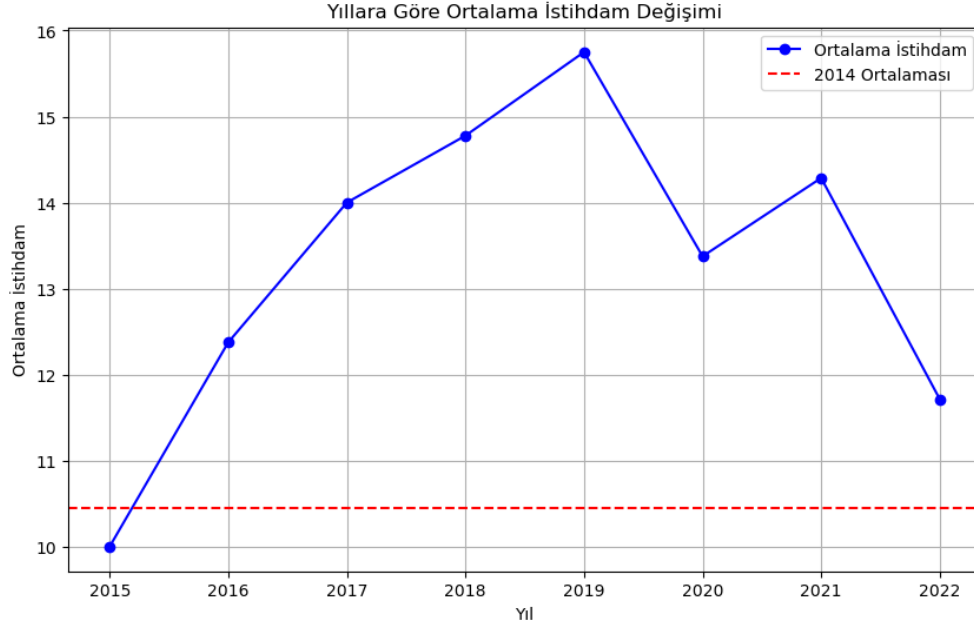
Grafik 3: Firmaların Toplam İstihdam Sayıları

Ankete katılan 10 firmadan 1'i kapandığından, 1 firma ise 2021 ve 2022 yılı verilerini paylaşmadığından istihdam sayısında 2019 yılından itibaren bir azalış olduğu görülmektedir. Firmaların Ajansa proje başvuru yaparken sundukları istihdam verileri ile devam eden yıllardaki istihdam verileri karşılaştırılarak aradaki fark gözlemlenmiştir. İstihdamdaki azalışta Covid-19 pandemisinin de etkili olduğu düşünülmektedir. Anket verilerinde 2017 yılındaki istihdam sayısı 112 kişi olarak görülmekte ancak etkililik bölümünde, KAYS'tan alınan performans göstergelerinde gerçekleşen istihdam sayısı 337 kişidir. 1 tekstil firması

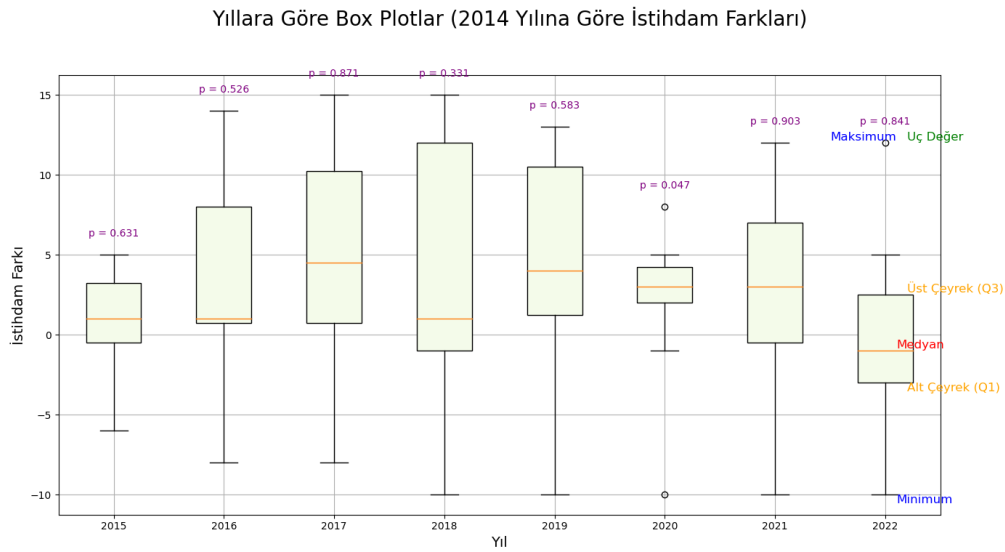
kapandığından bu firma ile anket yapılamamıştır. Söz konusu firmanın ilgili yıldaki gerçekleşen istihdam sayısı 190 kişidir. İstihdam sayısı farkının bundan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Grafik 4: Yıllara Göre İstihdam Değişimi

İstihdamdaki farkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı bağımlı t-testi ile test edilmiştir. Bağımlı t-testinin temel varsayımı verilerin normal dağılıma sahip olmasıdır. Bu varsayım, farkların histogramı, kutu grafiği veya Q-Q grafiği (Quantile-Quantile Plot) ile görselleştirilerek ve Shapiro-Wilk testi gibi normallik testleriyle kontrol edilebilir. Burada hem kutu grafiğine bakılmış hem de Shapiro-Wilk testi yapılmıştır.

Grafik 5: İstihdam Verilerinin Kutu Grafiği

Kutu, birinci çeyrek (Q1) ve üçüncü çeyrek (Q3) arasında kalan veri aralığını göstermektedir. Kutu grafiği dışında kalan noktalar uç değerlerdir. 2020 ve 2022 yıllarında uç değerler bulunmaktadır. Eğer kutu grafiği simetrik ise bu veri setinin normal dağılıma yakın olabileceği düşünülmektedir. Çok sayıda uç değer veya kutunun bir tarafa doğru çok daha uzun olması, verinin normal dağılımdan sapmış olabileceğini göstermektedir. Kutu grafikleri, verilerin dağılımı hakkında görsel olarak bilgi sağlar, ancak verilerin normal dağılıma uyup uymadığı konusunda kesin bir bilgi vermezler. Bu nedenle verileri görsel olarak incelemenin yanında Shapiro- Wilk testide yapılmıştır. Bu testin seçilmesinin nedeni küçük örneklemelerde de ($n < 50$) kullanılabilir olmasıdır. Shapiro- Wilk testinin hipotezleri aşağıdaki gibidir (Tomšik, 2019).

H_0 : Veriler normal dağılıma uygundur.

H_a : Veriler normal dağılıma uygun değildir.

Test sonucunda elde edilen p değerleri grafikteki kutucukların üzerinde yer almaktadır. P değeri 0,05'ten küçükse, H_0 hipotezi reddedilir ve verilerin normal dağılıma uygun olmadığı sonucuna varılır. Burada 2020 yılının p değeri de yuvarlandığında, tüm değerler 0,05'ten büyüktür. 2014 yılına göre yıl bazlı istihdam farkları normal dağılmaktadır. Bu durumda t testinin varsayımı sağlandığından farkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını görebilmek adına t-testi¹ yapılmıştır. T testinin hipotezleri aşağıdaki gibidir.

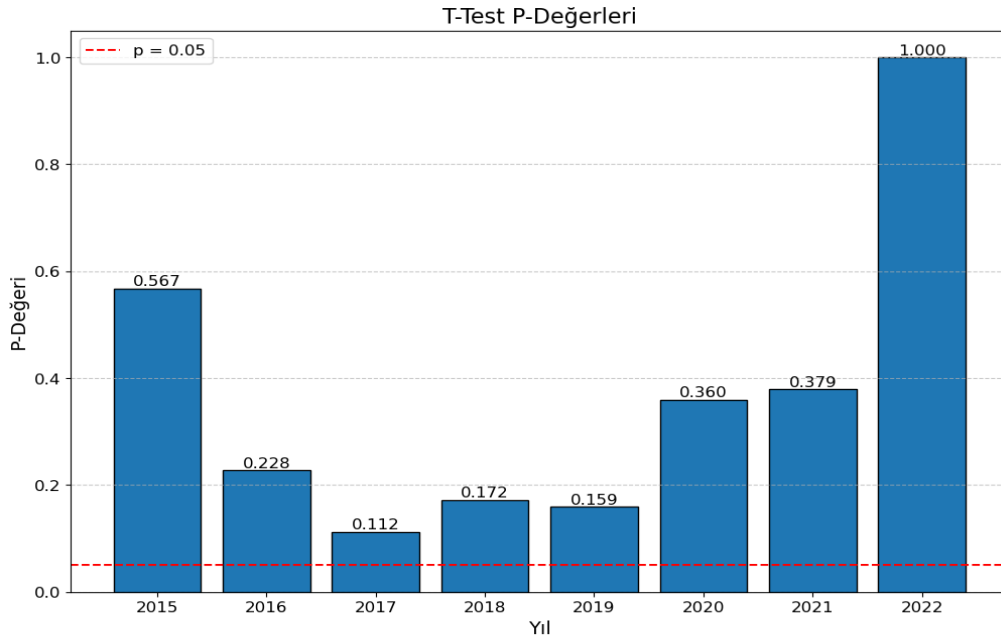
H_0 : Grup ortalamaları arasında fark yoktur.

H_a : Grup ortalamaları arasında fark vardır.

Burada elde edilen p değeri 0,05'ten küçükse, H_0 hipotezi reddedilir ve grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılır. Aksi halde, p değerinin 0,05'ten büyük olduğu durumda, grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur diyebiliriz. 2014 yılı ise sonraki yıllardaki veriler karşılaştırılarak yapılan t testinin p değerleri aşağıdaki grafikte yer almaktadır.

¹ 2014 yılına göre yıl bazlı istihdam farkları üzerinden yapılan t-testi sonuçları EK-2'de yer almaktadır.

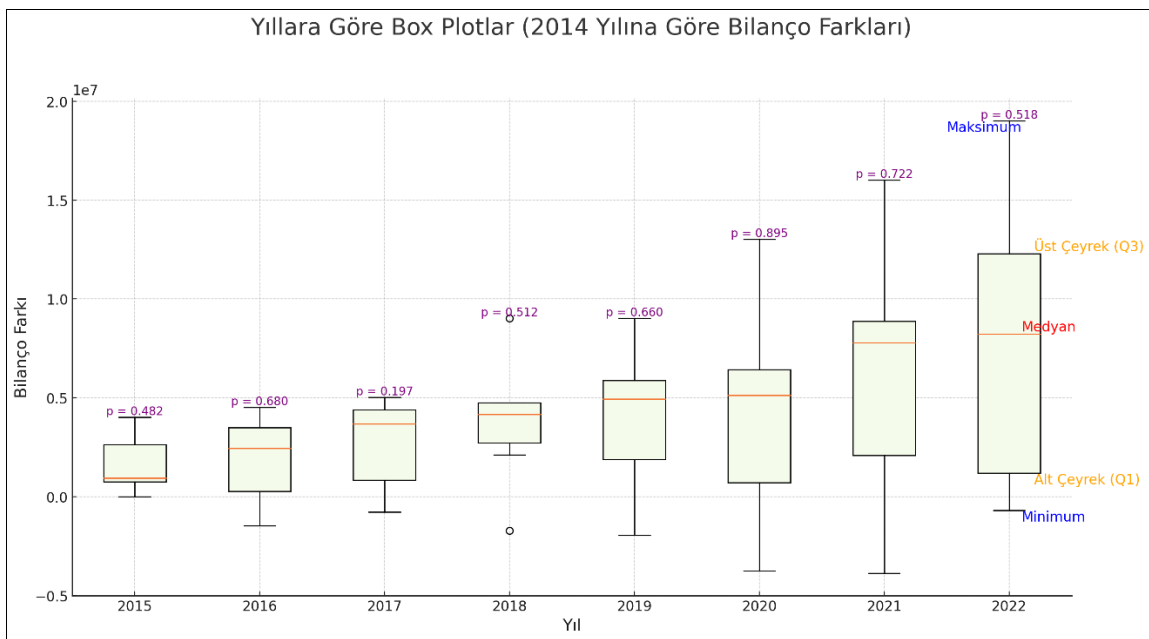
Grafik 6: İstihdam Verileri için T-testi P Değerlerinin Eşik Değerden Farkları

Grafikte de görüldüğü üzere, yıl bazlı test sonuçlarının p değerleri 0,05'in üzerinde çıkmıştır. Bunun sonucunda, 2014 yılı ile sonraki yıllar arasındaki ortalama istihdam farklarının anlamlı bir değişiklik göstermediğini söyleyebiliriz.

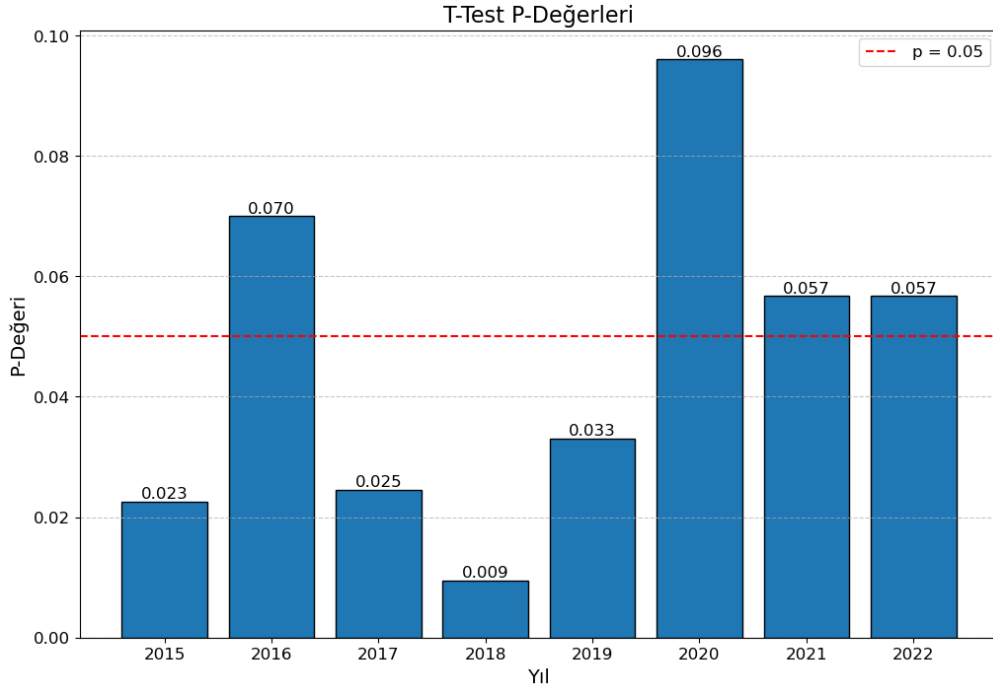
Benzer şekilde firmaların yıl bazlı bilanço verileri, proje başvurusu aşamasındaki bilanço verileri ile karşılaştırılmıştır. Öncelikle bilanço verilerinin yıl bazlı ortalamalarının 2014 yılından farklarının normal dağılıp dağılmadığı değerlendirilmiştir.

Grafik 7: Bilanço Verilerinin Kutu Grafiği

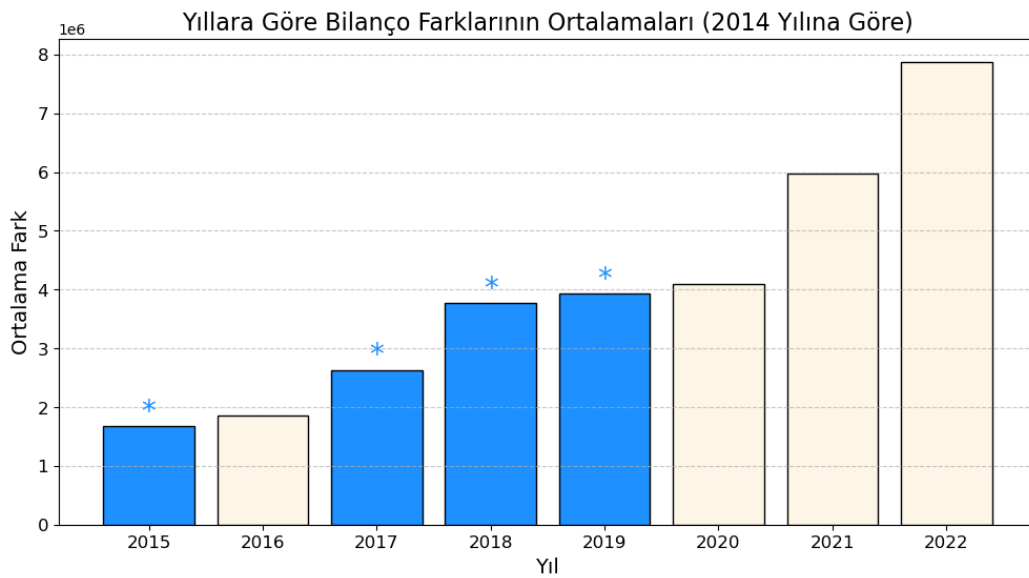

Burada 2018 yılında uç değerler bulunduğu görülmektedir. Shapiro- Wilk testi sonucunda elde edilen p değerleri kutuların üzerinde yer almaktadır. P değerlerinin tamamı 0,05'ten büyük olduğundan verilerin normal dağıldığı söylenebilir. Veriler normal dağıldığından t testi yapmakta bir sakınca yoktur. T testinden elde edilen sonuçlar aşağıdaki grafikte yer almaktadır.

Grafik 8: Bilanço Verileri için T-testi P Değerlerinin Eşik Değerden Farkları

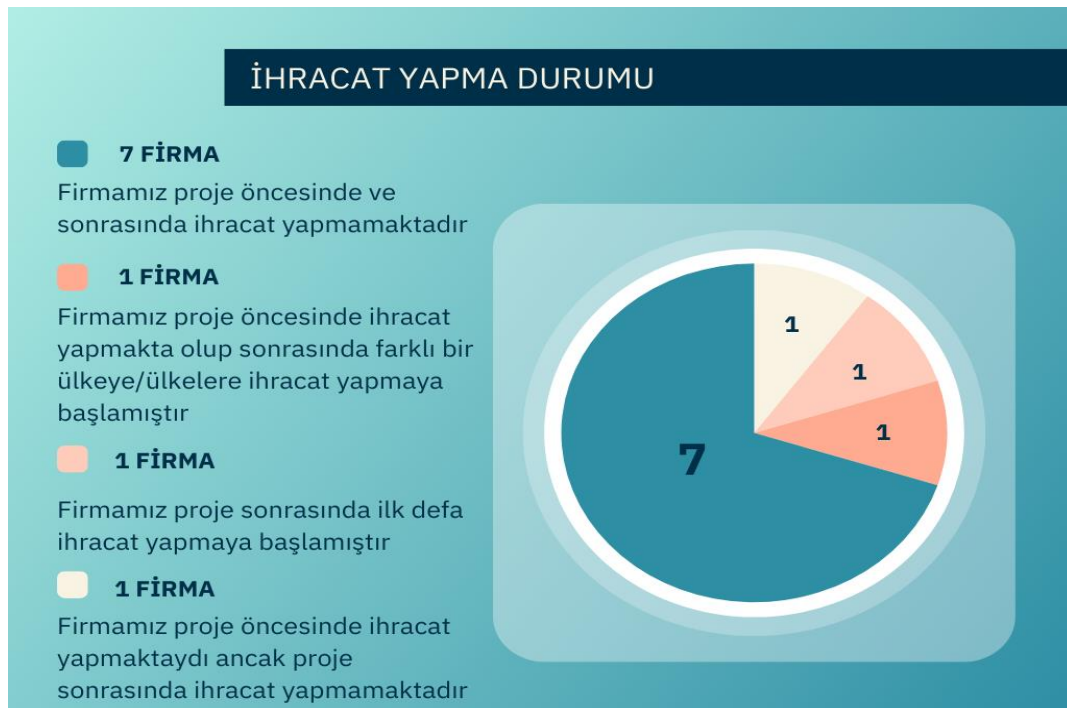
Grafik 9: Yıllara Göre Bilanço Farklarının Ortalamaları

Grafikte, 2014 yılına göre her yılın bilanço farklarının ortalamaları gösterilmiştir. Farkların anlamlı olup olmadığını belirlemek için t-testi uygulanmış ve p-değeri 0.05'ten küçük olan yıllar bej renkle, 0,05'ten büyük olan yıllar ise mavi renkle gösterilmiştir ve yıldız işaretlidir.

2015, 2017, 2018 ve 2019 yıllarında bilanço farkı 2014 yılına göre istatistiksel olarak anlamlı bir artış göstermiştir. Bu, destek programının 2015 yılında firmaların bilançolarında önemli bir olumlu etkisi olduğunu göstermektedir. 2016, 2020, 2021 ve 2022 yıllarının 2014 yılı bilanço farkı istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Şekil 6: Firmaların İhracat Yapma Durumu

Firmaların ihracat yapma durumuna bakıldığında, 1 firma proje öncesinde ihracat yapmaktadır ancak proje sonrasında ihracat yapmamaktadır. 7 firmanın proje öncesi ve sonrasında ihracat yapmadığı, 1 firmanın proje sonrasında ilk defa ihracata başladığı, 1 firmanın ise proje öncesinde de ihracat yaptığı ve proje sonrasında yeni ülkelere ihracat yapmaya başladığı görülmüştür. İhracat yapılan ülkeler, Azerbaycan, Gürcistan, Suriye, Bulgaristan, İtalya, Arnavutluk, Kosova'dır.

Firmalardan 5'i projede belirlenen hedeflere ulaştığını belirtirken, 4'ü bu hedeflere kısmen ulaştığını, 1'i ise hiçbir hedefine ulaşamadığını belirtmiştir.

Aşağıdaki tabloda ise projelerin firmalar üzerindeki etkisi, üretim, satış, istihdam, pazarlama gibi hususlar bağlamında ele alınmıştır. Örneğin toplam üretim değeri artışını proje başvurusu öncesinde öngören ve gerçekleştiren 10 firma bulunmaktadır. Burada dikkat çekici

olan proje öncesinde öngörülmeven ancak gerçekleşen durumlardır. 1 firma, AR-GE harcamalarının artmasını, proje yürütme konusunda bilgi ve tecrübesinin artmasını, hedef kitlesinin ihtiyaçlarını daha iyi analiz etmeyi proje öncesinde öngörmediği halde gerçekleştirmiştir. Diğer yandan proje başvurusu öncesinde öngörülmesine rağmen gerçekleşmeyen durumlar da söz konusudur. 1 firma, yurt dışı satış tutarının, AR-GE harcamalarının, ürün çeşidi sayısının artacağını ve yeni bir marka başvurusu yapacağını öngörmüş ancak gerçekleştirememiştir. Sürekli istihdam ile lisans ve üzeri eğitimli istihdam sayısının artacağını öngören ancak gerçekleştiremeyen firma sayısı ise 4'tür.

Tablo 3: Projelerin Firmalar Üzerindeki Etkisi*

	Proje Başvurusu Öncesinden Öngörülmedi ve Gerçekleştirildi	Proje Başvurusu Öncesinden Öngörülmedi ama Gerçekleştirildi	Proje Başvurusu Öncesinden Öngörülmedi ve Gerçekleştirildi	Proje Başvurusu Öncesinden Öngörülmesine Rağmen Gerçekleştirilemedi
Firmamızın toplam üretim değeri arttı (TL)	10			
Firmamızın toplam üretim adedi arttı	10			
Firmamızın yurt içi satış tutarı arttı	10			
Firmamızın yurt dışı satış tutarı arttı	3		5	1
Firmamızda sürekli istihdam sayısı arttı	6			4
Firmamızda lisans ve üzeri eğitimli istihdam sayısı arttı	4		2	4
Firmamızın Ar-Ge harcamaları arttı	5	1	3	1
Proje yazma ve yönetme konusunda bilgi ve tecrübemiz arttı	9	1		
Hedef kitlemizin ihtiyaçlarını daha iyi anlar ve analiz eder hale geldik	9	1		
Firmamızın müşteri sayısı arttı	10			
Firmamızın ürün çeşidi sayısı arttı	8		1	1
Firmamız tarafından yeni marka başvurusu yapıldı	4		4	1
Bölgemizde bu alanda yeni yatırımlar yapılması sağlandı	5		4	

*Tablodaki sayılar firma sayısını belirtmektedir.

“Programın Etkililik Oranı” tablosunda performans göstergelerinden olan AR-GE harcamalarının gerçekleşen değeri 0 olarak belirtilmişti. Ancak “Projelerin Firmalar Üzerindeki Etkisi” tablosunda 5 firma AR-GE harcamalarının artacağını proje öncesinde öngördüklerini ve bunun gerçekleştiğini belirtmiştir. Bu yararlanıcıların projeleri incelendiğinde 4 yararlanıcının proje yazım aşamasında Ar-Ge Harcamaları performans göstergesini seçmedikleri, dolayısıyla bu göstergeye değer girmedikleri tespit edilmiştir. 1 yararlanıcı ise bu performans göstergesini seçmiş ancak proje tamamlanırken herhangi bir değer girmemiştir. İki tablo arasındaki tutarsızlık bu nedenlerle gerçekleşmiştir. Bunun gibi tutarsızlıkları önlemek amacıyla programın önceliklerini içeren performans göstergelerini doldurmanın zorunlu olması önerilmektedir. Bu zorunluluk başvuru rehberlerinde belirtilmelidir. Ayrıca KAYS’a zorunlu performans göstergeleri sekmesinin eklenmesi faydalı görülmüştür.

Yararlanıcılara hibe desteği olmasaydı projelerinin zaman ve bütçe bakımından aynı şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği sorulmuştur. Bu soru etki analizi yöntemlerinden biri olan katkısallık analizinde dara kaybını işaret etmektedir. Destek olmadan da bir proje gerçekleştirilebiliyorsa ve buna rağmen destek verilmişse, verilen destek ve projenin çıktıları dara kaybı olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla bu, istenmeyen bir durumdur.

Şekil 7: Hibenin Proje Gerçekleşmesine Katkısı

2 firma	3 firma	2 firma	3 firma
•Hibe olmasaydı, proje faaliyetlerini aynı zamanda, aynı bütçe ile gerçekleştirebilirdik.	•Hibe olmasaydı, proje faaliyetlerini gerçekleştiremezdik.	•Hibe olmasaydı, proje faaliyetlerini daha düşük bütçe ile gerçekleştirebilirdik.	•Hibe olmasaydı proje faaliyetlerini daha uzun sürede gerçekleştirebilirdik.

Ajans desteği olmasaydı, yatırım için gerekli kaynağı nasıl temin ederdiniz sorusuna, 4 firma kendi kaynaklarımızı kullanırdık şeklinde cevap vermiştir. Bu da destek olmadan da bu projelerin gerçekleştirilebileceğini göstermektedir. Bu soruya 3 firma banka kredisi kullanırdık cevabını verirken, 3 firma gerekli olan kaynağı temin edemeyeceğini belirtmiştir.

Ankete katılan firmaların 2’sinin tedarikçisi TRB2 Bölgesi’nde iken 8’inin tedarikçisi bölge dışındadır. Bu, bölge içindeki firmaların ihtiyaç duydukları malzeme ve hizmetleri temin etmede sınırlı yerel kaynaklara sahip olduklarını ve bölgesel tedarik zincirinin yeterince güçlü olmadığını göstermektedir. Girdi maliyetlerinin yüksek olmasından kaynaklı, bu durum firmaların rekabet gücünü azaltmaktadır.

2.4. Etkinlik

2.4.1. Maliyet Etkinliği

Maliyet etkinliği,

$$\text{Maliyet Etkinliği} = \left(\frac{\text{Sözleşme Destek Tutarı} * \text{Gerçekleşme oranı} - \text{Projenin Toplam Ödemesi}}{\text{Projenin Toplam Ödemesi}} + 1 \right) * 100$$

formülüyle hesaplanmıştır.

Tablo 4: Projelerin Maliyet Etkinliği

Proje No	Nihai Destek Tutarı	Projenin Toplam Ödemesi	Gerçekleşme Oranı	Maliyet Etkinliği(Yüzde)
1	399.050,00	211.957,50	0,94	177
2	387.400,00	387.107,50	1,00	100
3	238.000,00	238.000,00	1,00	100
4	253.212,50	253.212,50	1,00	100
5	469.662,18	466.634,01	1,00	101
6	194.475,00	194.475,00	1,00	100
7	150.000,00	142.500,00	1,00	105
8	278.976,00	259.156,00	0,98	106
9	403.000,00	327.325,00	0,50	62
10	481.555,00	480.027,50	1,00	100
11	484.045,00	482.352,50	1,00	100
12	265.925,60	265.175,60	1,00	100
13	454.600,00	201.350,00	0,40	90
14	276.650,00	263.150,00	1,00	105
15	143.000,00	116.000,00	1,00	123
Ortalama			0,92	105

Tabloda görüldüğü üzere, projelerin maliyet etkinlikleri %62 ile %177 arasında değişmektedir. Proje 1, en yüksek maliyet etkinliğine sahipken proje 9 en düşük maliyet etkinliğine sahiptir. Projeler incelendiğinde sözleşme tarihlerinin Ocak 2016 olduğu, proje 1'in nihai ödemesinin 2016 yılında yapıldığı ancak proje 9'un nihai ödemesinin Aralık 2017'de gerçekleştirildiği görülmektedir. Buradan destek tutarının etkin bir şekilde kullanılabilmesi için projelerde satın almaların ivedilikle gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Gerçekleşme oranı; proje kapsamında alınan makine sayısının, alınması taahhüt edilen makine sayısına oranıdır. Tabloda, projelerin ortalama gerçekleşme oranının 0,92 ve ortalama maliyet etkinliğinin %105 olduğu görülmektedir. Bu oranlar, genel olarak projelerin hedeflerine büyük ölçüde ulaştığını ve maliyet etkin olduklarını göstermektedir.

2.4.2. Zaman Etkinliği

$$\text{Zaman Etkinliği} = 100 - \frac{(\text{Gerçekleşen Proje Uygulama Süresi} - \text{Proje Uygulama Süresi}) * 100}{\text{Proje Uygulama Süresi}}$$

Tablo 5: Projelerin Zaman Etkinliği

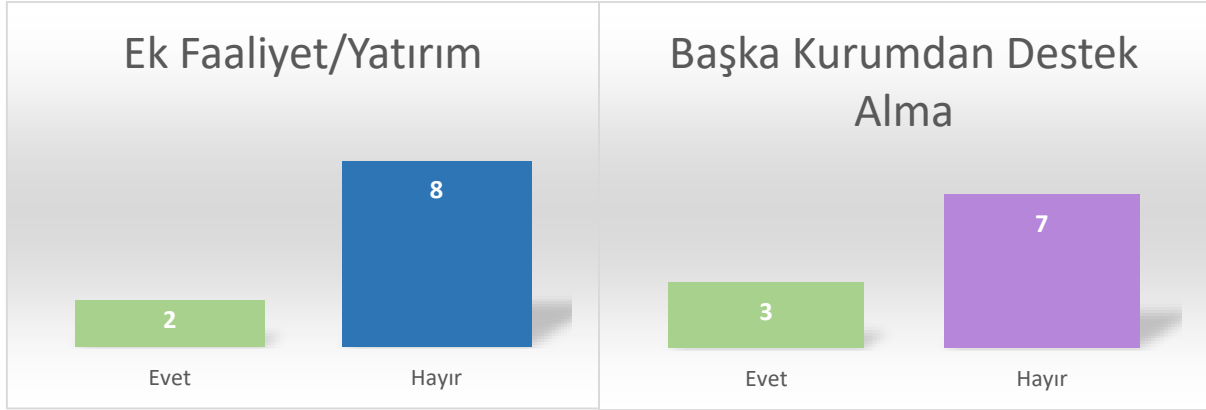
Proje No	Proje Uygulama Süresi (ay)	Gerçekleşen Proje Uygulama Süresi (ay)	Zaman Etkinliği (yüzde)
1	9	9	100
2	9	9	100
3	6	6	100
4	12	12	100
5	6	9	50
6	12	12	100
7	12	12	100
8	9	12	67
9	12	18	50
10	12	18	50
11	12	18	50
12	9	9	100
13	12	12	100
14	12	18	50
15	12	12	100
Ortalama			81

Tabloya göre, projelerin zaman etkinlikleri %50 ile %100 arasında değişmektedir. %100 zaman etkinliği gösteren 9 proje bulunmaktadır. Ortalama zaman etkinliği %81 olarak hesaplanmıştır. Ajansın diğer programları da göz önünde bulundurulduğunda zamanın etkinliği bakımından bu programın yeterli düzeyde olduğu söylenebilir.

2.5. Sürdürülebilirlik

Destek alan 15 firmadan 4'ü faaliyetlerini durdururken diğerleri faaliyetlerine devam etmektedir. Ankete katılan firmaların 2'si yeni yatırım yaptığını belirtirken 8'i yeni bir yatırım yapmadıklarını belirtmişlerdir. Proje sonrası başka bir kurumdan destek alma almadıkları sorulan firmalardan 3'ü destek aldıklarını belirtmiştir.

Grafik 10: Destek Alan Firmaların Ek Faaliyet/ Yatırım Yapma ve Başka Kurumdan Destek Alma Durumu

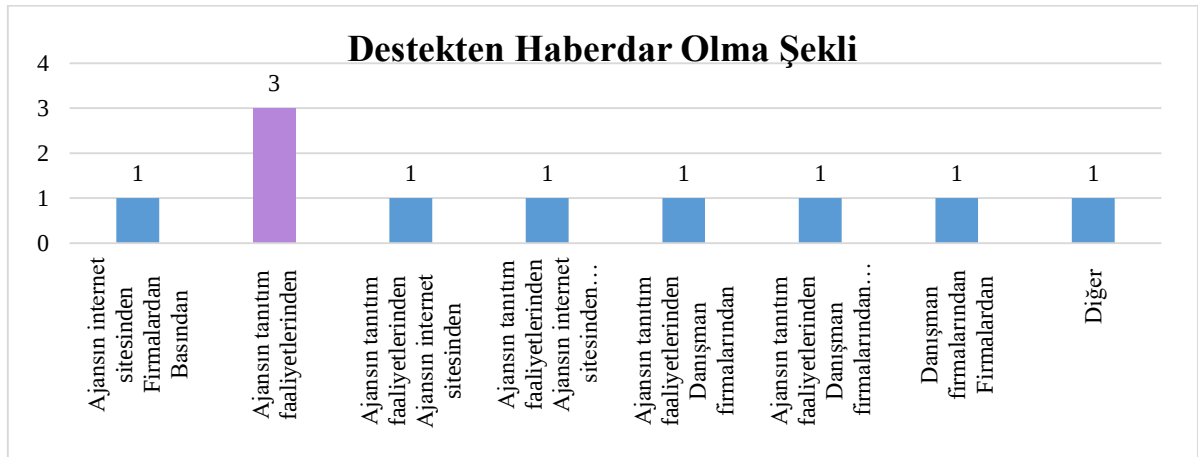

Ek yatırım yaptığını belirten firmalar ile başka kurumdan destek aldığını belirten firmalar birbirinden farklı firmalardır. Başka kurumdan destek alan firmaların da ek yatırım yaptıkları göz önünde bulundurulursa, 5 firma yeni yatırım yapmıştır.

3. DESTEK MEKANİZMASI HAKKINDA GÖRÜŞLER

Ankete katılan firmalara destekten nasıl haberdar oldukları sorulduğunda, çoğunlukla Ajansın tanıtım faaliyetleri ile destekten haberdar oldukları görülmüştür. Detaylar aşağıdaki grafikte yer almaktadır.

Grafik 11: Firmaların Destekten Haberdar Olma Şekli

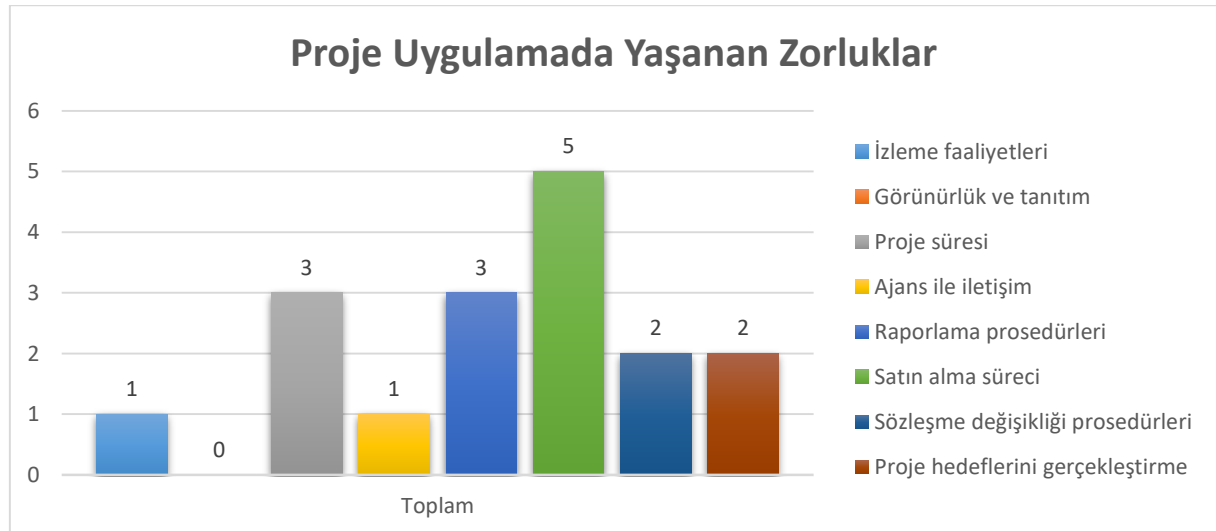
Destekten en çok Ajans tanıtım faaliyetleri ile haberdar olunmuştur. Diğer tanıtımlar firmaların haberdar olması bakımından eşit derecede etkili olmuştur.

Şekil 8: Firmaların Destek Sürecine İlişkin Görüşleri

Firmalardan destek sürecine ilişkin görüşlerini 5 üzerinden puanlamaları istenmiştir. En yüksek puan 5 üzerinden 4,5 puan ile “Proje sürecinde Ajans ile kolaylıkla iletişim kurabildik” iken en düşük puan 3,4 ile “Ajans tarafından yapılan ön ödeme yüzdesi yeterliydi” olmuştur. Firmalar hibe miktarının, verilen sürenin ve ön ödeme yüzdesinin artırılmasını talep etmektedir.

Grafik 12: Proje Uygulama Aşamasında Yaşanan Zorluklar

Firmalar proje uygulama aşamasında en çok satın alma sürecinde zorlanmışlardır. Bunu proje süresi ve raporlama prosedürleri takip etmiştir. Görünürlük ve tanıtım faaliyetlerinde hiç zorlanmadıklarını belirtmişlerdir.

Firmaların yürüttükleri projeden elde ettikleri deneyim ile başka bir proje yürütme durumlarına bakıldığında; 5 firma elde ettiğim deneyimle başka bir projeyi tek başıma yürütebilirim cevabını verirken 4 firma başka bir projeyi yürütebilirim ancak danışmanlık firmasından yardım alma ihtiyacı hissederim cevabını vermiş, 1 firma ise mevcut bilgilerle başka bir projeyi yürütmekte zorluk yaşayacağını belirtmiştir. Ajansta bir proje teklif çağrısı olduğuunda 9 firma tekrar başvuru yapacağını, 1 firma ise başvuru yapmayacağını belirtmiştir.

4. SONUÇ

2015 yılı Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Mali Destek Programı ile TRB2 Bölgesi'nde KOBİ'lerin rekabet gücünü artırmak ve bölgesel ekonomik büyümeye katkı sağlamak amaçlanmıştır. Programa yapılan 54 proje başvurusundan 26'sı destekten yararlanmaya hak kazanmıştır. 26 proje başvuru sahibinin 6'sı sözleşme imzalanmadan feragat etmiştir, 5'i de projelerini tamamlayamamışlardır. Program kapsamında 15 proje tamamlanmıştır.

Şekil 9: Program Özeti

Program kapsamında tamamlanan projeler etkin bir şekilde uygulanmıştır. Programın maliyet etkinliği %105 iken zaman etkinliği %81'dir. Programın belirlenen hedeflere ulaşmadaki başarısını ölçen etkililik değeri ise %60'tır. Etkililik değeri göz önünde bulundurulduğunda programın hedeflerine yeterince ulaşmadığı söylenebilir. Performans göstergeleri incelendiğinde en düşük 3 performans gerçekleşmesi son olarak başlayarak sırasıyla; Ar-Ge Harcamaları 0, Yurt Dışı Satış Tutarı %8,2, Ürün Çeşidi Sayısı %10,6'dır. Program önceliklerinden olan Ar-Ge ve ürün çeşitlendirilmesinin performans hedeflerine ulaşma düzeylerinin oldukça düşük olduğu gözlenmiştir "Programın Etkililik Oranı" tablosunda performans göstergelerinden olan Ar-Ge harcamalarının gerçekleşen değeri 0 olarak belirtilmiştir. Ancak "Projelerin Firmalar Üzerindeki Etkisi" tablosunda 5 firma AR-GE harcamalarının artacağını proje öncesinde öngördüklerini ve bunun gerçekleştiğini belirtmiştir. Bu yararlanıcıların projeleri incelendiğinde 4 yararlanıcının proje yazım aşamasında Ar-Ge

harcamaları performans göstergesini seçmedikleri, dolayısıyla bu göstergeye değer girmedikleri tespit edilmiştir. Bir yararlanıcı ise bu performans göstergesini seçmiş ancak proje tamamlanırken herhangi bir değer girmemiştir. İki tablo arasındaki tutarsızlık bu nedenlerle gerçekleşmiştir. Bunun gibi tutarsızlıkları önlemek amacıyla programın önceliklerini içeren performans göstergelerini doldurmanın zorunlu olması önerilmektedir. Bu zorunluluk başvuru rehberlerinde belirtilmelidir. Ayrıca KAYS'a zorunlu performans göstergeleri sekmesinin eklenmesinin faydalı olacağı görülmüştür.

Sürdürülebilirlik hususuna bakıldığında, destek alan firmalardan 4'ünün faaliyetlerini durdurduğu, diğerlerinin faaliyetlerine devam ettiği görülmektedir. Ankete katılan firmaların 2'si yeni yatırım yaptığını belirtirken 8'i yeni bir yatırım yapmadıklarını belirtmişlerdir. Proje sonrası başka bir kurumdan destek alıp almadıkları sorulan firmalardan 3'ü destek aldıklarını belirtmiştir

Program sürecinde elde edilen deneyimler ve yapılan değerlendirmeler, gelecekteki mali destek programlarının planlanması ve uygulanmasına rehberlik edecektir.

5. KAYNAKÇA

- DAKA (2015). 2015 Yılı Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Mali Destek Programı Başvuru Rehberi.
- DAKA. (2015). 2015 Yılı Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Mali Destek Programı Program Kapanış Raporu.
- Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018).
- The OECD/DAC Criteria for International Development Evaluations: An Assessment and Ideas for Improvement, Journal of MultiDisciplinary Evaluation, Volume 5, Number 9, March 2008
- Tomšik R., “Power Comparisons of Shapiro-Wilk, Kolmogorov-Smirnov and Jarque-Bera Tests”, Scholars Journal of Research in Mathematics and Computer Science, Online Publication Date: Volume 3, No. 3, May 14, 2019.
- TRB2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı.

6. EKLER

EK-1 İstihdam Verileri için Shapiro-Wilk Testi

2016: Statistics=0.931, p-value=0.526
2017: Statistics=0.967, p-value=0.871
2018: Statistics=0.912, p-value=0.331
2019: Statistics=0.937, p-value=0.583
2020: Statistics=0.820, p-value=0.047
2021: Statistics=0.971, p-value=0.903
2022: Statistics=0.963, p-value=0.841

EK-2 İstihdam Verileri için Bağımlı- T Testi

2015: t-stat = -0.600, p-value = 0.567
2016: t-stat = -1.322, p-value = 0.228
2017: t-stat = -1.815, p-value = 0.112
2018: t-stat = -1.499, p-value = 0.172
2019: t-stat = -1.576, p-value = 0.159
2020: t-stat = -0.980, p-value = 0.360
2021: t-stat = -0.950, p-value = 0.379
2022: t-stat = 0.000, p-value = 1.000

EK-3 Bilanço Verileri için Shapiro-Wilk Testi

2015: Statistics=0.922, p-value=0.482
2016: Statistics=0.945, p-value=0.680
2017: Statistics=0.873, p-value=0.197
2018: Statistics=0.930, p-value=0.512
2019: Statistics=0.942, p-value=0.660
2020: Statistics=0.970, p-value=0.895
2021: Statistics=0.949, p-value=0.722
2022: Statistics=0.922, p-value=0.518

EK-4 Bilanço Verileri için Bağımlı- T Testi

2015: t-stat = -3.048, p-value = 0.023
2016: t-stat = -2.201, p-value = 0.070
2017: t-stat = -2.982, p-value = 0.025
2018: t-stat = -3.538, p-value = 0.009
2019: t-stat = -2.755, p-value = 0.033
2020: t-stat = -1.972, p-value = 0.096
2021: t-stat = -2.354, p-value = 0.057
2022: t-stat = -2.467, p-value = 0.057

EK-5 Anket Soruları

Anket Sıra No:

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı “2015 Yılı Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Mali Destek Programı” Etki Değerlendirme Analizi Anketi

Bu anket Doğu Anadolu Kalkınma Ajansıca; 2015 yılında uygulanan “**Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Mali Destek Programı**”nın sonuçlarını değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Anket 22 sorudan oluşmakta ve yaklaşık 20 dakika sürmektedir. Ankette doldurduğunuz veriler başka hiçbir yerde ve farklı amaçlar için kullanılmayacaktır. Anket formlarında gizliliğe riayet edilecek ve başka kurumlarla paylaşılmayacaktır. Vereceğiniz cevaplar Ajansımızın ilerleyen yıllarda sağlayacağı destekler için ışık tutacak, anketlerin analiz sonuçları bundan sonra uygulanacak olan mali destek programlarında göz önünde bulundurulacaktır. Bu sebeple ankete vereceğiniz cevaplar büyük önemi haizdir. Herhangi bir sorunuz olursa bizimle irtibata geçebilirsiniz.

Tel No: +90 (432) 485 10 42

Göstermiş olduğunuz ilgi ve özen için şimdiden teşekkür eder, saygılar sunarız.

Firma Adı	:	Ajans Adına Anketi Dolduran
Adresi	:	Adı – Soyadı:
İlgili Kişi Adı	:	Görevi
Ünvanı	:	İmza
İmza	:	Tarih

Soru 1) Firmanızın bulunduğu il

Bir öge seçin.

Soru 2) Firmanızın bulunduğu ilçe

Soru 3) Proje eş finansmanının kaynağı nedir?

Öz Kaynaklar	Banka Kredisi	Diğer
%	%	%

Soru 4) Firmanızın istihdam verilerini aşağıda belirtilen yıllara göre doldurunuz.

2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022

Soru 5) Firmanızın bilanço (aktif büyüklük) verilerini aşağıda belirtilen yıllara göre doldurunuz.

2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022

Soru 6) Firmanızın ciro verilerini aşağıda belirtilen yıllara göre doldurunuz.

2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022

Soru 7) Firmanızın net kâr verilerini aşağıda belirtilen yıllara göre doldurunuz.

2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022

Soru 8) Firmanızın ihracat kapasitesiyle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- ☐ Firmamız proje öncesinde ihracat yapmaktaydı ancak proje sonrasında ihracat yapmamaktadır.
- ☐ Firmamız proje öncesinde ihracat yapmamıştır ve sonrasında ihracat yapmamaktadır.
- ☐ Firmamızın proje öncesinde ve sonrasında ihracat tutarında bir değişiklik olmamıştır.
- ☐ Firmamız proje sonrasında ilk defa ihracat yapmaya başlamıştır (Soru 8.1'e geçiniz).
- ☐ Firmamız proje öncesinde ihracat yapmakta olup sonrasında farklı bir ülkeye/ülkelere ihracat yapmaya başlamıştır (Soru 8.2'ye geçiniz).
- ☐ Firmamız proje öncesinde ihracat yapmakta olup proje sonrasında ihracat tutarı artmıştır.
- (Yeni bir ülkeye ihracat hariç) (Soru 8.3'e geçiniz).

Soru 8.1 Proje Sonrası İlk Defa Yapılan İhracat Bilgilerini Giriniz (Birden fazla ülke varsa ülke isimleri tek hücreye yazılacak. İhracat tutarı toplam şeklinde yazılacak.)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ülke Adı								
İhracat Tutarı (\$)								

Soru 8.2 Proje Sonrası Farklı Ülkeye/Ükelere İhracat Bilgilerini Giriniz (Birden fazla ülke varsa ülke isimleri tek hücreye yazılacak. İhracat tutarı toplam şeklinde yazılacak.)

		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Bir ülkeye ya da ülkelere Proje Sonrası İlk Defa İhracat Yapıldıysa	Ülke Adı								
	İhracat Tutarı (\$) (A)								
Bir ülkeye ya da ülkelere Proje Öncesinde de İhracat Yapıldıysa	Ülke Adı								
	İhracat Tutarı (\$) (B)								
Toplam İhracat Tutarı	(=A+B)								

Soru 8.3 Proje Sonrası İhracat Bilgilerini Giriniz (Birden fazla ülke varsa ülke isimleri tek hücreye yazılacak. İhracat tutarı toplam şeklinde yazılacak.)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ülke Adı								
İhracat Tutarı (\$)								

Soru 9) Projeden elde ettiğiniz deneyimle başka bir projeyi yürütebilir misiniz?

- ☐ Elde ettiğim deneyimle başka bir projeyi tek başıma yürütebilirim.
- ☐ Mevcut bilgilerimle başka bir projeyi yürütmede zorluk yaşarım.
- ☐ Başka bir projeyi yürütebilirim ancak danışmanlık firmasından yardım alma ihtiyacı hissederim.

Soru 10) Desteklenen projenizin tamamlanmasının ardından aynı alanda ek faaliyetler/yatırımlar yaptınız mı?

- ☐ Evet (Lütfen Belirtiniz)
- ☐ Hayır

Soru 11) DAKA'dan destek aldıktan sonra herhangi bir kurumdan destek, hibe ve/veya kredi aldınız mı?

- ☐ Hayır
- ☐ Evet (Kurum/Destek Tutarı/Yıl)

Soru 12) Projenizin sonunda hedeflerinize ulaştığınızı düşünüyor musunuz?

- ☐ Evet, hedeflerime ulaştım.
- ☐ Evet, hedeflerime kısmen ulaştım.
- ☐ Hayır, hiçbir hedefime ulaşamadım.
- (Açıklayınız)

Soru 13) Projenizin etkileri ile ilgili olarak aşağıdaki ifadeler için en uygun seçeneği seçiniz.

	Proje Başvurusu Öncesinden Öngörülmüştü ve Gerçekleştirildi	Proje Başvurusu Öncesinden Öngörülmemiştir ama Gerçekleştirildi	Proje Başvurusu Öncesinden Öngörülmemiştir ve Gerçekleştirilmedi	Proje Başvurusu Öncesinden Öngörülmesine Rağmen Gerçekleştirilemedi
Firmamızın toplam üretim değeri arttı (TL)	☐	☐	☐	☐
Firmamızın toplam üretim adedi arttı	☐	☐	☐	☐
Firmamızın yurt içi satış tutarı arttı	☐	☐	☐	☐
Firmamızın yurt dışı satış tutarı arttı	☐	☐	☐	☐
Firmamızda sürekli istihdam sayısı arttı	☐	☐	☐	☐

	Proje Başvurusu Öncesinden Öngörülüyştü ve Gerçekleştirildi	Proje Başvurusu Öncesinden Öngörülmemiştii ama Gerçekleştirildi	Proje Başvurusu Öncesinden Öngörülmemiştii ve Gerçekleştirilmedi	Proje Başvurusu Öncesinden Öngörülmesine Rağmen Gerçekleştirilemedi
Firmamızda lisans ve üzeri eğitimli istihdam sayısı arttı	☐	☐	☐	☐
Firmamızın Ar-Ge harcamaları arttı	☐	☐	☐	☐
Proje yazma ve yönetme konusunda bilgi ve tecrübemiz arttı	☐	☐	☐	☐
Hedef kitlemizin ihtiyaçlarını daha iyi anlar ve analiz eder hale geldik	☐	☐	☐	☐
Firmamızın müşteri sayısı arttı	☐	☐	☐	☐
Firmamızın ürün çeşidi sayısı arttı	☐	☐	☐	☐
Firmamız tarafından yeni marka başvurusu yapıldı	☐	☐	☐	☐
Bölgemizde bu alanda yeni yatırımlar yapılması sağlandı	☐	☐	☐	☐

Soru 14) Hibe katkısı almasaydınız proje faaliyetlerini gerçekleştirebilir miydiniz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- ☐ Proje faaliyetlerini aynen gerçekleştirdik. (Aynı zamanda, aynı bütçe ile aynı bölgede)
- ☐ Proje faaliyetlerini hemen gerçekleştiremez, ertelerdik (Soru 14.1'e geçiniz.).
- ☐ Proje faaliyetlerini daha düşük bütçe ile gerçekleştirdik.
- ☐ Proje faaliyetlerini gerçekleştiremezdik.
- ☐ Diğer (Lütfen açıklayınız.....)

Soru 14.1) 14. sorunun 2. şikkını işaretlediyseniz kaç ay olduğunu belirtiniz.

.....

Soru 15) Projeniz kapsamındaki yatırımın gerçekleştirilmesi için, Ajans tarafından sağlanan hibe desteği olmasaydı gerekli kaynağı nasıl temin ederdiniz? (Lütfen aşağıdaki şıklardan yalnız 1 tanesini işaretleyiniz.)

- ☐ Kendi kaynaklarımızı kullanırdık.
- ☐ Banka kredisi alırdık.
- ☐ Başka kurum ya da kuruluşlardan hibe alırdık.
- ☐ Proje için gerekli olan kaynağı temin edemezdik.
- ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz.....)

Soru 16) Proje uygulamasından sonra proje kapsamında istihdam edilen personelin kaç TRB2 Bölgesinin (Bitlis, Hakkâri, Muş ve Van) dışından gelmiştir? (.....)

Soru 17) Proje kapsamında satın alma yaptığınız firmalar TRB2 Bölgesinde (Bitlis, Hakkâri, Muş, Van) mi faaliyet göstermektedir?

☐ Evet

☐ Hayır (Tedarikçi il/ülke.....)

Soru 18) Destek sürecinin uygunluğuna ilişkin görüşleriniz nelerdir?

	1 Kesinlikle Katılmıyorum	2 Katılmıyorum	3 Kısmen Katılıyorum	4 Katılıyorum	5 Kesinlikle Katılıyorum
Proje Başvuru Rehberi anlaşılırdı	☐	☐	☐	☐	☐
Proje süresince Ajans ile kolaylıkla iletişim kurabildik.	☐	☐	☐	☐	☐
Süreçte yaşanan sorunlarla ilgili olarak Ajans gerekli yardımı sağladı.	☐	☐	☐	☐	☐
Ajans ile sözleşme imzalama aşamasındaki prosedür makuldü.	☐	☐	☐	☐	☐
Projenin uygulanması için verilen süre yeterliydi	☐	☐	☐	☐	☐
Proje başvuru aşamasında danışman desteğine ihtiyaç duyuldu.	☐	☐	☐	☐	☐
KAYS'ın (Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi) kullanımında herhangi bir zorluk yaşanmadı.	☐	☐	☐	☐	☐
Ajans tarafından sağlanan hibe miktarı yeterliydi.	☐	☐	☐	☐	☐
Ajans tarafından sağlanan destek oranı yeterliydi.	☐	☐	☐	☐	☐
Ajans tarafından yapılan ön ödeme yüzdesi yeterliydi.	☐	☐	☐	☐	☐

Soru 19) Ajans desteklerinden nasıl haberdar oldunuz? (Birden fazla işaretlenebilir)

☐ Ajansın tanıtım faaliyetlerinden

☐ Danışmanlık firmalarından

☐ Ajansın internet sitesinden

☐ Firmalardan

☐ Basından

☐ Ajansın sosyal medya hesaplarından

☐ Diğer (Belirtiniz.....)

Soru 20) İhtiyaçlarınıza uygun bir destek olması halinde Ajanstan tekrar destek almayı düşünür müsünüz?

- ☐ Evet
☐ Hayır

Soru 21) 20. sorunun cevabı “Hayır” ise nedeni aşağıdakilerden hangisidir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

- ☐ Ajans mevzuatı ağır prosedürler içermektedir.
☐ Proje uygulama süresi yetersizdir.
☐ Eş finansman ve teminat zorunluluğu firmamızı finansal olarak zorlamıştır.
☐ Ajansın danışmanlık sistemi yetersizdir.
☐ Diğer (Belirtiniz).....

Soru 22) Projenizin uygulama aşamasında en fazla hangi konularda zorlandınız? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

- ☐ İzleme faaliyetleri
☐ Görünürlük ve tanıtım
☐ Proje süresi
☐ Ajans ile iletişim
☐ Raporlama prosedürleri
☐ Satın alma süreci
☐ Sözleşme değişikliği prosedürleri
☐ Proje hedeflerini gerçekleştirme
☐ Diğer

Belirtmek istedikleriniz:

İlginiz için teşekkür ederiz.

Notlar (Anketör tarafından doldurulacaktır.)